

AUSIÀS MARCH BIOGRAFIA D'AUSIÀS MARCH

Ausiàs March era el fill del poeta Pere March i de la seva segona muller Lionor Ripoll, matrimoni celebrat a València el 2 de setembre del 1379. El poeta tenia una germana gran, Peirona, que era sordamuda i de la qual en va haver de tenir cura. No se sap amb seguretat l'any ni el lloc de naixement d'Ausiàs March, encara que és molt possible que s'esdevingués cap el 1397 i a Gandia, vila on naixeria, uns vint anys després, un altre gran escriptor i cunyat del poeta, Joanot Martorell.

Pere March emancipà el seu fill Ausiàs l'any 1409, i morí el 7 de juny del 1413. Des d'aquest moment Ausiàs March, encara que molt jove, esdevé el cap de la branca valenciana de la família. I així, el 9 de gener del 1415, pren part a les corts celebrades a València per Ferran I, entre els membres de l'estament dels cavallers, però denominat "donzell", o sigui, que encara no era cavaller. En aquesta ocasió Ausiàs March tingué l'avinentsa d'escoltar un sermó de fra Vicent Ferrer.

El 1419 ja apareix documentat "Mossèn" Ausiàs March, la qual cosa vol dir que ja ha estat nomenat cavaller. Aquesta denominació apareix en un informe adreçat a Alfons el Magnànim sobre els cavallers que hi ha al regne de València disposats a emprendre una determinada acció militar. A Gandia, diuen els informadors, només n'han trobats dos: Lluís d'Aragó i Ausiàs March. Ausiàs March es proposava de participar en un fet d'armes. En aquest hi intervingueren també els poetes Andreu Febrer i Jordi de Sant Jordi. És la primera aventura italiana d'Alfons el Magnànim, o sigui, l'expedició que sortí dels Alfacs el 8 de maig del 1420 i lluità a Sardenya, revoltada en part a favor del vescomte de Narbona, i a Còrsega, amb els genovesos. Després de l'infructuós setge de Bonifazio, en els combats del qual, com veurem tot seguit, lluità valentament, Ausiàs March segurament abandonà l'expedició, que portaria el rei Alfons a Nàpols i se'n tornà a Gandia, cap a l'any 1422 ja hi és quan la seva mare ret comptes de l'administració de la seva tutoria, i la reina Maria, els dies 7 i 8 de febrer, tramet al nostre poeta el seu secretari Guillem Berenguer Sabrugada per tal de tractar personalment d'uns afers relatius al matrimoni d'una neboda de Berenguer de Vilaragut.

Pel final de l'any 1424 Ausiàs March s'incorpora a l'estol manat pel comte Frederic de Luna, que combaté els pirates de les aigües de Sicília i del nord d'Àfrica i que atacà l'illa de Djerba, de la qual, un segle abans, havia estat capità el cronista Ramon Muntaner. Amb aquest fet d'armes acaba el que coneixem de la vida militar d'Ausiàs March, el qual, als vint-i-set anys podríem afirmar que es reclou per sempre més a la seva terra, habitant de primer Gandia i després València. La seva actuació militar, però, li valgué el favor d'Alfons el Magnànim, el qual, des de Saragossa, el 20 d'abril del 1425, signà uns documents importants per a la biografia del poeta. El ducat de Gandia, en morir el duc Alfons II el 1422 sense hereus, havia revertit a la corona, i el Magnànim, a petició del mateix Ausiàs March, li atorgà el privilegi de la jurisdicció civil i criminal sobre el lloc de Beniarjó i les alqueries de Pardines i Verniça, privilegi del qual ja havia fruit el seu pare Pere March. El rei concedí a Ausiàs March el mer i mixt imperi, la facultat de plantar-hi forques i costell, de sotmetre al turment, que les seves decisions judicials no poguessin ésser objecte d'apel·lació. Tot això és concedit al nostre poeta en atenció als arduos i notables serveis que ha retut al monarca en la reconquesta de Sardenya, combatent contra el vescomte de Narbona i els rebels i lluitant virilment ("viriliter") en les accions de Calvi i de Bonifazio, i perquè després coopera personalment en els combats lliurats a l'illa de Djerba contra els infidels, campanya en la qual hi hagué gran vessament de sang dels súbdits d'Alfons i foren capturats quatre mil sarraïns.

Dos mesos després, el 27 de juny, la reina Maria, la muller del monarca, signava un document torbador i inquietant. El document, estès també a Saragossa, va adreçat al batlle general de València al qual és ordenat que cerqui i faci tornar a casa seva un fadrí de dotze o tretze anys, Joanet Carnisser, el qual, a inducció d'altres fadrins, havia fugit i se n'havia anat amb Mossèn Ausiàs March, per la qual cosa era "en via de perdició".

Però Alfons el Magnànim no deixa de distingir el poeta. A partir de l'any 1425 mateix, Ausiàs March és

"falconer major de casa del senyor Rei", encarregat de la cura dels serveis de falconeria que el monarca ha establert prop de l'Albufera de València, on es crien cans i ocells de caça, i té a les seves ordres gran nombre de falconers, sots-falconers i servidors encarregats de la cura dels gossos. Dissortadament no disposem de detalls sobre un afer que segurament té orígens més o menys amorosos. Una tal Isabel, mare d'una Lionor, filla aquesta de Rodrigo Alfonso, de Gandia, presentà davant el rei una denúncia de greuges contra Ausiàs March, el qual féu comparèixer, en nom seu, el donzell Joan de Monpalau (l'enemic de Joanot Martorell?), el dia 25 de juny del 1427. Durant la tramitació del procés el rei estigué a punt de rellevar els habitants de Beniarjó de llur vassallatge a Ausiàs March, però el novembre d'aquell mateix any les actes del procés foren cancel·lades i els vassalls del poeta obligats a obeir-lo com abans.

El 24 d'agost del 1429 morí a Gandia Lionor Ripoll, la mare d'Ausiàs March, al qual restà encomanada la tutoria de la seva germana sordamuda Peirona, hereva universal d'aquella. Els anys següents el poeta ens apareix sovint atestat a Gandia, la seva residència fixa, des d'on administra els seus béns, exerceix els seus drets de senyor, i de vegades té conflictes amb els nombrosos moros que es compten entre els seus vassalls, com un cert Cart Benxarnit de Beniarjó.

El 1433 Alfons el Magnànim atorgà el ducat de Gandia al seu germà Joan, rei de Navarra (el que després el succeí com a Joan II d'Aragó), ducat on eren incloses les possessions d'Ausiàs March. El nou duc signà a Tudela, el 6 de juny d'aquell mateix any, una renovació dels privilegis d'Ausiàs March sobre Beniarjó i Pardines, en la qual, però, apareixen unes restriccions o limitacions respecte a les facultats que havien estat atorgades al seu pare Pere March i a ell mateix pel rei Alfons l'any 1425. Li llevava la jurisdicció sobre moros que haguessin comès crims a Gandia i al seu terme, solament li permetia plantar forques una vegada, i només a la plaça de Beniarjó, i els drets dels pobladors de Gandia eren posats sota el duc. Ausiàs March demanà al duc Joan que li permetés de sotmetre l'aprovació d'aquest nou privilegi als veïns de Gandia, amb la finalitat de redactar uns acords que evitessin coinfectes de jurisdicció. El duc hi accedí, i el 16 de juliol tingué lloc un acte a Gandia entre els representants d'aquesta vila i Ausiàs March, "senyor dels llocs de Beniarjó e de Pardines", en el qual hom arribà a la precisió de certs punts, alguns dels quals són resumits en aquests mots del poeta: "jo vull jurisdicció solament en los meus, e en tots altres generalment moros e mores, exceptat los moros del terme de Gandia; e si moro meu cometrà crim en lo terme de Gandia, la coneixença no sia mia".

Els conflictes amb els moros foren molt freqüents en la gestió d'Ausiàs March com a senyor feudal. L'agost del 1434 Abencaer, àlies Cina, moro de Beniarjó, és considerat culpable d'un robatori, però ell n'acusa Ausiàs March. Tot seguit és jutjat i el nostre poeta el condemna que li sigui tallada la mà dreta, sentència que és executada. Pocs dies després fuig un parent d'aquest moro, i Ausiàs March n'ordena la persecució. L'octubre del mateix any el moro Fumeyet ha deixat Beniarjó i s'ha establert a Oliva, la qual cosa és punida per Ausiàs March amb una multa de vuitanta florins.

El 1435 Ausiàs March assisteix a les corts de Montsó entre els representants de l'estament militar, i el gener del 1437 a les que foren celebrades a Morella.

El 1437, quan tenia ja quaranta anys, Ausiàs March contragué el seu primer matrimoni amb Isabel, filla de Francesc Martorell i de Damiata de Monpalau, residents a Gandia. La muller del nostre poeta era germana de Joanot Martorell, l'autor del *Tirant lo Blanch*. Com a garantia de dot foren adjudicats, a Isabel Martorell, els llocs de Ràfol, Traella i Cuca; i això motivà serioses desavinences entre ambdues famílies, fins a l'extrem que el 15 de gener del 1438 Galceran Martorell, germà d'Isabel, trameté a Ausiàs March un cartell de deseiiximent, o sia de trencament de pau i començ de guerra privada (en aquella data Joanot Martorell era camí d'Anglaterra, i si no hagués estat per això segurament trobaríem els dos grans escriptors enfrontats hostilment). Diverses treves, concertades gràcies a les gestions d'Isabel Martorell, suspengueren les conteses violentes. La mort d'aquesta dama, esdevinguda el setembre del 1439, donà fi a aquesta brega familiar. Dos anys només visqué Ausiàs March casat amb Isabel Martorell, de la qual no li restà descendència.

Simultàniament als conflictes amb els Martorell, Ausiàs March havia de debatre amb la vila de Gandia, la

qual cosa suposava una certa violència entre ell i el rei de Navarra. El setembre del 1438 els oficials de Gandia pretengueren que els habitants de Pardines els paguessin un cert tribut, del qual eren exempts. Ausiàs March, amb els regidors de Pardines i el moro Alí Çot, síndic de l'aljama d'aquell lloc, protestaren davant Jaume Romeu, lloctinent del governador de València, el qual ordenà als jurats i autoritats de Gandia que s'abstinguessin d'immiscir-se en els afers d'Ausiàs March i dels seus vassalls de Pardines. Un notari, en representació de Gandia, al·legà que Pardines pertanyia al territori d'aquella vila i que, per tant, havia de pagar-li tributs. Ausiàs March, el 23 de desembre, posà el plet en mans del rei de Navarra i duc de Gandia, en una declaració en la qual adduïa uns mots del salm 142: *Non intres in iudicium cum servo tuo*. El rei de Navarra delega en el jurista Francesc Eximeno la solució del plet, el final del qual ignorem.

Poc després, el 20 d'agost del 1439, el rei de Navarra cedia el ducat de Gandia al seu fill Carles, príncep de Viana, el qual d'aquesta manera esdevingué senyor d'Ausiàs March, la qual cosa suposa un contacte directe entre ambdós personatges, els quals unia el gust per les lletres (no oblidem que Carles de Viana escriví llibres en castellà).

El 22 de setembre del 1439 Ausiàs March es presenta personalment en els llocs de Ràfol, Traella i Cuca, situats a la vall de Xaló, que acaba d'heretar de la seva muller, a fi de rebre l'homenatge dels seus nous vassalls. Els sarraïns d'aquells poblats, després d'haver consultat el cas amb Damiata Monpalau i Jaumot Martorell, mare i germà de la difunta muller del poeta, li exigeixen, abans de jurar, que seran jutjats d'acord amb les lleis musulmanes ("Çuna e Xaca"), a la qual cosa "Mossèn March dix que li prestassen e fessen lo dit sagrament e feultat, que despuix ell era prest de fer tot ço que ell fer degués o fos tengut fer per justícia". Els sarraïns li reteren l'homenatge, i aleshores Ausiàs March jurà sobre els quatre Evangelis que servaria llurs costums i els jutjaria segons "Çuna e Xaca.

Ausiàs March segueix en relació amb el rei Alfons. En la seva qualitat de falconer major li tramet, el 12 de maig del 1443, tres falcons munterins gruers" (o sia destinats a caçar grues). Entre el març i el juliol d'aquest mateix 1443 Ausiàs March, que ja tenia quaranta-sis anys, es casa per segona vegada. La seva segona muller fou Joana Escorna, de vella família de Pedreguer, i aportà al matrimoni un quantíós dot. Residiren a Gandia fins a l'any 1450, en què es traslladaren a viure a València. Ausiàs March segueix intervenint en conflictes suscitats pels moros dels seus dominis, afers en els quals obra d'acord amb el príncep de Viana, duc de Gandia; i al mateix temps no oblida les seves obligacions com a falconer major del rei Alfons, el qual, en una lletra del 8 de maig del 1444, fa al·lusió a "dos falcons e un ca gruers, los quals lo amat nostre Mossèn Ausiàs March, cavaller, en dies passats havia afaitats per obs e servei nostre".

Aquest any 1444 apareixen les primeres mencions de Francesc March, fill bastard del nostre poeta; i com que en aquella data ja li són encomanats pel seu pare afers de responsabilitat, i el desembre del 1446 li conferí poders per a percebre els emoluments d'assistència a les corts, hem de creure que fou fruit d'uns amors d'Ausiàs March anteriors al seu primer matrimoni amb Isabel Martorell.

El 2 de març del 1446 Alfons el Magnànim, que ha perdut dos dels seus millors falcons, s'adreça a Ausiàs March, des de Nàpols, per demanar-li'n dos que ell té, dels quals ha sentit grans lloances. Entre el maig i l'octubre del 1447 tingué lloc un desafiament entre Bernat de Vilarig i Gómez de Figueroa, que havia de ventilar-se en una batalla a ultrança entre els dos enemics a Granada. En el llarg epistolari que bescanviaren els dos cavallers han de fer esment dels procuradors de cadascú, necessaris per a dur a tenne el combat. El 22 de maig Bernat de Vilarig nomena procuradors seus Mossèn Pero Sanchis de Calatayud, Mossèn Ausiàs March, Mossèn Joan Fabra i Mossèn Joan Català, noms que tornen a aparèixer en una altra lletra del 14 de Juny. Remarquem la relació del nostre poeta amb el cavaller Joan Fabra, que lluità al Passo Honroso de Suero de Quiñones i al qual Jacme Roig adreçà el seu Spill.

Des de València Ausiàs March vigila atentament tot el que s'esdevé a les seves possessions. El 1450 reclama l'herència d'una mora vídua, Yhayhe, que ha mort sense descendents directes, i que era resident a Beniarjó; però tant la vila de Gandia com el procurador del príncep de Viana s'hi oposaren, i la qüestió passà al

governador del regne de València.

Els últims dies de l'any 1454 morí Joana Escorna, segona muller d'Ausiàs March, probablement a València, en és signat el testament en què fa hereu universal el seu marit; i el seu cos fou traslladat al monestir dels frares de Sant Jeroni de Gandia, que havia estat construït per Pere March, pare del poeta, per encàrrec del duc. Joana Escorna tampoc no donà descendència a Ausiàs March.

Els anys 1455 i 1456 Ausiàs March fa estades a Gandia i a les seves possessions, ocupat en l'administració dels seus béns i embolicat en plets. Un d'aquests fou prou desagradable i amargà els darrers temps de la vida del poeta. En una data no precisada de l'any 1457, Ausiàs March, en nom d'un fill seu bastard (possiblement Joan), tramet al bastard Francesc de Vilanova una "lletra fent so de batalla". El poeta, que per raó d'ésser cavaller no pot desafiar un bastard, ho fa fer al seu fill, el qual, precisament, tenia raons per a sentir malvolença envers Francesc de Vilanova. El fill del poeta justifica el seu repte amb els mots següents: "Aprés que vós e jo haguem paraules d'amistat, tals que les darreres foren dient a mi: -Adéu siau-, e jo a vós: -Via en bon'hora - sense pus me son eixit a l'encontre ab passats vint-e-quatre hòmens, sabent que jo era ab quatre moros. E veent lo gran avantatge que havieu de mi, vengués per fer-me lo major dan o vergonya que fer poguéssu, segons l'acometiment e lo loc en me cometés com sia estat en terra de mon pare", i li proposa que triï o bé "bando", o sia guerra privada de deseiximents, o batalla singular, que es podrà dur a terme sense que calgui cercar-ne jutge, o sia la solució de la lluita clandestina i amb pocs testimonis. Desconeixem els motius que impulsaren Francesc de Vilanova a escometre, en ple camp i amb forces molt superiors, el fill bastard d'Ausiàs March, la lletra de batalla del qual no sembla que trobés resposta. En vista d'això, el poeta recorregué el rei de Navarra, lloctinent general d'Alfons el Magnànim, i acusà Francesc de Vilanova de diversos i enormes crims, denúncia que fou acceptada i l'acusat empresonat. El 7 de gener de 1458, Lionor, muller de Francesc de Vilanova, denuncià Ausiàs March al governador de València, la qual cosa motivà que també el poeta fos empresonat. Sembla que la reclusió d'Ausiàs March fou breu, i segurament fou posat en llibertat al final del mes de gener: però el plet seguí quan, mort Alfons el Magnànim (27 de juny de 1458), el rei de Navarra, Joan II, el succeí.

Poc després, el 29 d'octubre del 1458, Ausiàs March, a València, detengut d'accident de malaltia, féu un primer testament, i el 4 de novembre un segon, el qual, el tercer de març de 1459, afegí un condicil. Aquest mateix dia morí el poeta, als seixanta-dos anys.

L'examen del testament, condicil i inventari dels seus béns ens lliura algunes interessants notícies que complementen la biografia del poeta.

De primer, pel que respecta als fills, sabem que no tingué descendència de cap de les seves dues mullers legítimes. El fill bastard Francesc March havia mort abans que el seu pare, car no és esmentat en els testaments. En aquests figuren quatre altres fills il·legítims del poeta: Joan March (segurament el que tingué la baralla amb Francesc de Vilanova), el qual un mes després de la mort d'Ausiàs March, es casà amb Castellana, filla de Constança Escorna, cunyada del poeta; Joana March, muller d'Ausiàs Torrella, de Gandia; Pere March, al qual no és donat l'apel·latiu de bastard, però que no era legítim per tal com no fou instituït hereu; i Felip March, menor en morir el seu pare, fill d'una esclava dita Marta, la qual era encara al servei d'Ausiàs March, al moment de redactar-se el testament primer, on li deixa deu lliures, però al condicil, fet cinc mesos després, revoca lo dit, e no vull aquella lo haja. En canvi, tal Francina, la qual és en mon servir, la millora amb quinze lliures més de les que li havia deixat al segon testament. A una altra esclava, Yolant, li deixa setanta lliures perquè es pugui afranquir.

Ausiàs March instituï hereu universal dels seus béns Jofre de Blanes i de Castellana Escorna, germana aquesta de la segona muller del poeta. Per l'inventari sabem que Ausiàs March morí a la casa seva de València situada en la parròquia de sent Tomàs; coneixem els seus mobles, vestits i armes i alguns dels seus llibres, entre els quals en remarcuem un que tracta de la Gaya Sciència, els *Costums d'Espanya*, un *Art de ben morir*, el *Liber proverbiorum* i segurament l'*Arbre de Sciència* de Ramon Llull, i sobretot, dos llibres en paper, de forma de

fulls, desquernats, ab cobles, que possiblement són els manuscrits de les seves poesies.

MARCH I LA VALÈNCIA DEL SEGLE XV

Una part del llinatge barceloní dels March, d'origen burgès, es va establir a Gandia a mitjan segle XIII, amb motiu del repartiment de terres posterior a la conquesta del regne de València per Jaume I d'Aragó. A la tradició familiar de servei a la monarquia es va afegir, al llarg del segle XIV, l'activitat literària de diversos March convertits ja en cavaller: l'avi d'Ausiàs, Jaume (mort el 1379), senyor d'Eramprunyà i Beniarjó, és l'autor d'una crònica o memorial de la família, el *Llibre de la baronia*. Els seus fills Pere i Jaume March, pare i oncle d'Ausiàs, respectivament, van heretar els dos títols senyorials (Pere va rebre les posicions valencianes i Jaume les barcelonines). Tots dos van destacar en la guerra contra Pere el Cruel de Castella i en l'exercici i la promoció de l'art poètica.

Jaume March (m. 1410) va escriure diverses poesies líriques i al·legòriques, tant en format clàssic de cançó de cinc estrofes amb tornada com en el de noves rimades, i va redactar també un *Llibre de concordances apel·lat diccionari* (1371), que és un complet inventari de rimes. Posteriorment, el 1393, el rei Joan I el va designar com a mantenidor del Consistori Poètic de Barcelona, una institució destinada a continuar i emular la tradició dels Jocs Florals tolosans. Al seu torn, el pare d'Ausiàs, Pere March (m. 1413), va conrear també la poesia estròfica, amb una especial predilecció pel vessant moral i reflexiu (per exemple, en *Al punt que hom comença de morir*), i les noves rimades, gènere en què destaca l'obreta al·legòrica *L'arnès del cavaller*, sobre les armes cavalleresques i la seva simbologia cristiana.

Amb aquests antecedents, no ha d'estranyar que trobem en Ausiàs March un exemple assenyalat de cavaller entregat igualment a l'exercici de les armes i les lletres. Ausiàs va néixer a València a les darreries del segle XIV, probablement pels volts de 1397 o poc després. Era una època de relativa esplendor de la ciutat: amb prop de 40.000 habitants, no solament era la capital més poblada de la Corona d'Aragó, sinó també el puixant centre financer de l'Estat, a les portes d'un segle que seria, sens dubte, el del regne de València, amb una notable activitat econòmica, un paper rellevant en la política mediterrània de la corona, una extraordinària nòmina d'escriptors i, fins i tot, dos papes de la família Borja. D'aquesta bonança perdura a la capital importants testimonis arquitectònics, com ara la majestuosa porta de Serrans, acabada de construir a l'època en què neix March, o el famós Micalet (el campanar de la seu de València), enllestit quan March encara figura en els documents com a donzell (1418). De fet, l'entrada en societat del futur poeta coincideix amb la recuperada autonomia política i financera propiciada per l'entronització d'Alfons V el Magnànim: l'adolescent Ausiàs es converteix en cap de la branca valenciana dels March a causa de la mort del seu pare (1413). Tres anys abans que el rei reconegui permanentment la Generalitat valenciana (1416) i cinc abans de la supressió de la vigència del fur aragonès en el regne de València (1418). També durant aquells anys mor el gran predicador Vicent Ferrer (1350–1419), influent socialment i políticament tant pels seus espectaculars sermons com per les seves intrigues de cort, un home decisiu en el canvi dinàstic aragonès.

Poc després, entre 1420 i 1425, March va participar, ja com a cavaller, a les campanyes militars del rei Alfons a la Itàlia meridional i al nord d'Àfrica. Retirat de la vida militar, March va viure a cavall de València i Gandia, complint les obligacions pròpies d'un noble de rang menor. Per designi reial, disposava dels privilegis feudals d'administrar la justícia civil i criminal a Beniarjó, Pardines i Vernissa, a la comarca de la Safor, a l'horta de Gandia. També va tenir al seu càrrec, amb el títol de falconer major de la casa reial, els gossos i les aus de caça que el monarca criava a prop de l'Albufera de València.

Cap dels March, valencians, solter i tutor de la seva germana Peirona, sordamuda, des de la mort de la seva mare, Elionor de Ripoll (1429), Ausiàs es va casar el 1437 amb Isabel Martorell, germana de Joanot (m. 1465), un altre cavaller escriptor, autor de la cèlebre novel·la cavalleresca *Tirant lo Blanc* (publicada tardament el 1490). Aquest matrimoni va comportar diversos conflictes amb la família de l'esposa, fins el punt que Galceran Martorell va arribar a desafiar Ausiàs. Però Isabel va morir al cap de dos anys, circumstància que va posar fi als enfrontaments i va reportar a March, com herència, la senyoria de Ràfol, Traella i Niça, a la

Vall de Xaló, a la Marina Alta.

El 1443, Ausiàs March es va tornar a casar, ara amb Joana Escorna. El matrimoni va traslladar la residència des de Gandia a la ciutat de València l'any 1450. Joana va morir el 1454, sense donar tampoc descendència a Ausiàs. Nous conflictes, derivats de bregues senyorials, van portar a March a la presó durant alguns mesos al llarg de 1457 i 1458. En aquella època, ja era un poeta de gran consideració en l'ambient valencià: es conserven alguns poemes de circumstàncies que va intercanviar durant la dècada dels cinquanta amb Tecla Borja, germana del papa Alexandre IV amb joves poetes com Joan Moreno. A més, feia alguns anys que la influència de la seva poesia començava a notar-se en els cercles literaris de la cort aragonesa i arribava fins i tot al regne de Castella, on el Marquès de Santillana el va elogiar com a grand trobador entre 1446 i 1449. No obstant, fa tot l'efecte que March va escriure la seva obra bastant al marge dels circuits literaris de moda, encarnats principalment en alguns rutinaris certàmens poètics, com els convocats pel capítol de la Seu (1440) i el convent del Carme (1456), d'orientació eminentment sacra i mariana, en els quals March no va participar, i també en algunes tertúlies i cenacles com la promoguda del patrici Berenguer Mercader. I és que, en realitat, les dimensions inaudites de l'obra de March (més de deu mil versos), així com la profunda i radical renovació que va introduir en la lírica de l'època, permeten suposar més aviat un llarg i constant exercici literari, més atent a la recerca d'una expressió poètica pròpia i eficient que no pas als dubtosos oripells d'una glòria efímera i ocasional.

Convé destacar, tanmateix, alguns poetes valencians de mèrit, com Gilabert de Pròxita (m.1450) o Jordi de Sant Jordi (m.1424), que havien precedit de poc March, el qual també és coetani d'altres figures de gran abast, com ara Jaume Roig (m.1478), autor de *l'Espill o Llibre de les dones*, del novel·lista Joanot Martorell, que ja hem citat, i d'altres escriptors més joves, com Joan Roís de Corella (1435–1497), sor Isabel de Villena –autora d'un excel·lent *Vita Christi* (publicada en el 1497) i personatge decisiu, des del convent de la Trinitat, en la vida social i cultural de la ciutat de València– o Bernat Fenollar (1438–1516), animador, durant la segona meitat del segle, d'un cercle literari on despuntarà també el deixeble de March Joan Moreno.

Malalt, March va fer testament l'octubre de 1458 i va morir a València el 3 de març de l'any següent, deixant quatre fills il·legítims (un cinquè bastard havia mort anteriorment). Peirona March va viure encara fins al 1472. El testament, amb diversos codicils, i l'inventari de béns de la casa de March a València, permeten conèixer els volums que formaven la seva biblioteca, així com el fet que tenia a prop seu dos llibres de paper, amb fulls no relligats, amb cobles, que probablement devien ser les seves poesies manuscrites. Ausiàs March està enterrat a la catedral de València.

MARCH I LA POESIA DEL SEGLE XV

Ausiàs March és el veritable creador del llenguatge líric català. Abans d'ell, els poetes feien servir un pastitx entre català i provençal que s'havia establert convencionalment com a koiné lírica gairebé unànime entre els conreadors de la tradició jocfloral de Tolosa, últim residu academicista de la gran poesia dels trobadors, que havia despuntat entre els segles XI i XIII entorn de les corts senyorials de la provença al sud de França. Significativament, després de March, aquesta artificiosa mixtificació lingüística va desaparèixer de l'ús dels poetes de llengua catalana.

La qualitat del llenguatge poètic de March es basa en el fet que va forjar una eficaç expressió dels sentiments amorosos, morals i religiosos, bevent alhora de la llengua col·loquial i dels registres cultes, admetent tant la dita popular com la màxima grecolatina, el tecnicisme judicial com la veritat del catecisme. I és que, certament, les fonts de la seva poesia són d'abast ben divers. Es pot dir que March s'acull en principi a l'herència trobadoresca mantinguda per l'esmentada escola de la Gaia Ciència tolosana, que havia comptat amb el favor de la classe literària de llengua catalana durant el segle XIV. D'aquesta escola es nodreixen en gran mesura el format i el gènere dels poemes de March: cançons d'amor o de contingut moralitzador en vers decasíl·lab, estrofes de vuit versos encadenades per la primera i la darrera rima (capcaudament), tornada final de quatre versos amb senyal (pseudònim) que encobreix el nom de la hipotètica destinatària del poema, ús

d'àmplies comparacions didàctiques, etc. De la mateixa manera, motius com el de l'enamorat malatissament tímid, tormentat per la incapacitat de declarar el seu amor, o el de la bella altiva i menyspreadora, esquiva a concedir mercè, formaven part de imatgeria tardotrobadoresca.

Però la tradició dels últims epígons dels trobadors no és sinó el punt de partida de l'obra de March, que progressa, en extensió i en intensitat, ampliant el seu horitzó de referències a la psicologia amorosa d'arrel tomista, que troba el seu lloc més adient en llargs poemes que descriuen amb esmolada minúcia a la naturalesa i l'expressió de les passions del cor. Evoluciona també cap a un predomini de la reflexió moral i religiosa, els referents de la qual cal buscar-los potser en influència dels sermons dels predicadors eclèsíastics i en la literatura d'edificació espiritual. D'aquesta manera, en la barreja d'amor, de moralitat i de religió que distingeix la seva poesia, en l'alternança d'imatges exemplars que provenen tant del bestiar com de la pràctica mèdica o judicial, de l'experiència marinera o militar com dels llocs comuns de la literatura de l'Antiguitat clàssica transmesos durant l'Edat Mitjana, el conjunt de l'obra de March es dreça com una mena de petita i concentrada enciclopèdia en vers de la vida al segle XV, filtrada a través de la figura d'una primera persona poètica que domina de cap a cap, a vegades amb un egocentrisme desmesurat, les reflexions suscitées per l'experiència humana de l'amor.

Es pot llegir, doncs, el conjunt dels poemes de March com una espècie d'autobiografia sentimental en escorç, no pas construïda en termes pseudonovel·lescos, com en la *Vida nova* de Dante, sinó més aviat com el desplegament psicològic i moral de la consciència d'un home lliurat a l'amor de les dones. Aquest itinerari eròtic circula, així, des de la primerenca sublimació de l'amor, expressada a través del motiu de la timidesa davant la dona desitjada o en determinades vel·leïtats espiritualistes fins a una bellesa en què el jo poètic declara que avorreix l'urgent desig de la carn.

En l'ordre bàsicament concurrent que donen la majoria dels manuscrits que conserven l'obra de March, els poemes s'encadenen dins una successió de sentit marcada sovint per paraules o frases que en reprenen, a vegades des dels primers versos, altres d'iguals o de semblants que sortien a la última estrofa del poema precedent, a tall de reclam o connexió. Aquestes repeses afecten també poemes no contigus però sí relativament pròxims, compostos probablement en períodes de temps breus. Això fa que la continuïtat s'estableixi a través de sèries de poemes, més o menys curtes (poden ser només un parell o tres de poemes), que assetgen un mateix tema des de perspectives diferents o complementàries, com en el cas de les parelles 42-43 i 46-47 o dels sis Cants de mort, que tracen una divisió bastant clara entre els dos blocs fonamentals de l'obra de March.

En la primera part, més extensa, els poemes són, tanmateix, més curts i hi predomina la dialèctica d'origen cortès entre l'enamorat que pateix i la dona desitjada, quasi abstracta, absent físicament i invocada a la tornada amb els senyals Plena de seny i Llir (lliri) entre cards. Ja avançada aquesta primera part, la figura femenina perd progressivament encara més entitat i cedeix el pas a la queixa contra l'amor, titllat sovint de boig (senyals Oh folla amor i Amor, amor). Aleshores apareixen les preocupacions morals i escatològiques que es desenvoluparan plenament en els llargs poemes de la segona part, on, tret d'algun cicle amorós tenyit de desengany i de contradicció, el jo poètic, vell, cansat i lúcid, s'interroga, lluny ja de la càustica tardotrobadoresca, sobre el bé, la salvació eterna i les virtuts morals, i també sobre la radical insensatesa de l'amor, vist ara des d'una consciència pecadora marcada totalment pel fracàs o fins i tot pel fàstic.

Vista en conjunt, l'obra de March destaca per la manera radical com acaba desfent-se de l'herència lírica dels trobadors, destruint-en o negant-en els continguts, portant-los de fet al límit, però també pel significatiu canvi de registre poètic que resulta de la tria d'un català literari net de provençalismes, eficient i, segons sembla, no gaire allunyat de la llengua d'ús corrent. Es tracta, per tant, d'una veritable ruptura estilística respecte dels seus antecessors: l'elogi amorós més abrandat, l'expressió lírica més extrema van de bracet de la reflexió teòrica i la disquisició sobre la naturalesa de l'amor. Aquest nou estil es fa més evident a mesura que avancem en la col·lecció de poemes de March, i es caracteritza per una percepció poc artificiosa i cortesana del món –una percepció més aviat quotidiana i directa de la realitat–, així com per un recurs –a vegades

abrupte– a l'expressió egoista i brutal. No es tracta solament, posem per cas, de la inusual franquesa amb què Déu és interpel·lat en alguns versos (com ha observat Joan Fuster, March no parla en aquest casos amb agressivitat autènticament antireligiosa, però tampoc li vessa la devoció), o del fet que opti a vegades una poètica més aviat popularitzant, en comptes de recórrer als models clàssics, sinó que passatges com ara No em plau amar e menys que a mi amen / mas, si jo am, mui ren los que em desamen! indiquen clarament la profunditat de l'evolució que experimenta l'evolució lírica en March, inusualment violenta i rotunda tant que ataca la incapacitat amorosa femenina com, sobretot, quan s'autoflagel·la virulentament en bastants poemes tardans de maduresa. Sense desmentir ni falsificar el valor primordial de l'experiència amorosa com a element central que era del discurs poètic tardomedieval, March l'empelta d'un fort component de reflexió moral i d'un aprofundiment en l'expressió exacerbada de la subjectivitat, elements que donen com a resultat una obra poètica d'abast universal i amb una capacitat d'emocionar ben duradora.

L'obra de March, imitada per alguns poetes en català dels segles XV i XVI, va ser especialment apreciada durant el Segle d'Or castellà– Joan Boscà i Gutierre de Cetina van escriure variacions sobre els seus versos i el Brocense i Quevedo en van traduir ocasionalment alguns poemes. Resulta destacable principalment la versió castellana de 97 poemes de March feta per Jorge de Montemayor, que es va publicar a València l'any 1560. Amb el triomf del Romanticisme, la poesia de March, rescatada i elogiada pels grans erudits del segle XIX, va tornar a ser llegida i editada, recuperant el favor del públic lector, que no ha minvat fins al present. Poetes tan diversos com J. V. Foix, Carles Riba, Gabriel Ferrater o Vicent Andrés Estellés han estat grans lectors de l'obra de March, del qual es troben rastres i homenajes més o menys explícits en alguns dels seus poemes. A més, com ja hem dit, les versions musicals que n'ha fet Raimon en les últimes dècades han contribuït notablement a ampliar el públic de March.

COM LLEGIR AUSIÀS MARCH

LES FONTS

Es conserven 128 poemes d'Ausiàs March en catorze manuscrits copiats entre les darreries del segle XV i la primera meitat del segle XVI. Des de 1539, gràcies a la impremta, un invent revolucionari que encara no tenia un segle d'existència, es va començar a imprimir la col·lecció de les seves poesies, de les quals es van fer cinc edicions durant el segle XVI, tant a València com a Barcelona i Valladolid, amb la intenció d'arribar al públic lector català i al castellà. Aquestes edicions són la base de les que es van fer en el segle XIX, durant la Renaixença, i encara al començament del nostre segle, fins que l'edició crítica de l'erudit rossellonès Amadeu Pagès, publicada entre 1912 i 1914 per l'Institut d'Estudis Catalans, juntament amb un parell de monografies i diversos articles paral·lels, van refundar amb solidesa filològica la divulgació i l'estudi de l'obra de March.

A continuació donem una bibliografia essencial de les edicions, antologies i estudis sobre March. Amb vista a una primera introducció en el coneixement a l'obra del poeta, els estudis de Fuster, Rubió i Riquer són els més assequibles i entenedors, juntament amb el primer volum de l'obra de Bohigas i l'excel·lent apèndix de Joan Ferraté.

BIBLIOGRAFIA

• Edicions completes

Les obres d'Auzias March. Edició crítica per Amadeu Pagès. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1912–1914, 2 vols. (edició facsimil: Consell Valencià de cultura, Generalitat Valenciana, 1991).

Ausiàs March, *Poesies*. A cura de Pere Bohigas. Editorial Barcino (Els nostres clàssics, 71–73, 77, 86), Barcelona, 1952–1959, 5 vols. (en premsa una nova edició compacta en un sol volum).

Joan Ferraté, *Les poesies d'Ausiàs March*. Introducció i text revisat. Quaderns Crema (Sèrie gran, 1),

Barcelona, 1994 (segona edició corregida).

Ausiàs March, *Poesies*. Edició a cura de Vicent Josep Escartí. Edicions Alfons el Magnànim (Biblioteca d'autors valencians, 31), València, 1993.

- Antologies

Ausiàs March / Joan Fuster, *Antologia poètica*. Introducció, propostes didàctiques i glossari a cura de Francesc Calafat. Edicions 3 i 4 (llibres clau, 5), València, 1993.

Ausiàs March, *Antologia poètica*. Versió a cura de Josep Pujol. Editorial Teide (Tria de clàssics, 6), Barcelona, 1992.

Ausiàs March, *Vint-i-tres poemes*. Edició, introducció, notes i activitats per F. Xavier Dilla. Editorial Bruño (Tinell, 20), Madrid, 1995.

Ausiàs March, *Antologia poètica*. Edició, introducció i notes de Jaume Pérez Montaner. Editorial Aguacilar (L'aljub, 7), Alacant, 1993.

Ausiàs March, *Cinquanta-vuit poemes*. Edició i estudi de Robert Archer. Edicions 62 (Textual, 1), Barcelona, 1989.

Josep Palomero, *Guia didàctica d'Ausiàs March i els altres poetes (segles XV–XVI) musicats per Raimon*. Editorial Laertes (Lectures i itineraris, 12), Barcelona, 1990.

- Traduccions renaixentistes

Ausiàs March, *Poesías*. Traducció de Jorge de Montemayor. Edició i introducció de Martí de Riquer. Editorial Planeta (Clásicos universales Planeta / Autores hispánicos, 181), Barcelona, 1990.

- Estudis

Robert Archer, *Aproximació a Ausiàs March*. Editorial Empúries (Les naus d'Empúries / Sèrie general, 15), Barcelona, 1996.

Lola Badia, *Tradició i modernitat als segles XIV i XV. Estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March*. Institut Universitari de Filologia Valenciana–Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Sanchis Guarner, 25), València–Barcelona, 1993.

Anton M. Espadaler, Ausiàs March, dins *Història de la literatura catalana*, Barcanova, Barcelona, 1993, pàgs. 81–88.

Joan Ferraté, *Llegir Ausiàs March*. Edicions dels Quaderns Crema (Assaig, 12), Barcelona, 1992.

Joan Fuster, *Ausiàs March*. Eliseu Climent, Editor (Quaderns 3 i 4, 27), València, 1982 (inclou els clàssics articles Vigència d'Ausiàs March i Ausiàs March, el ben enamorat, publicats també al volum 1 de les *Obres completes* de Fuster, Edicions 62, Barcelona, 1991).

Amadeu Pagès, *Ausiàs March i els seus predecessors. Assaig sobre la poesia amorosa i filosòfica a Catalunya als segles XIV i XV*. Intitució d'Alfons el Magnànim, València, 1991 (traducció de l'estudi fundador de pagès, de 1912).

Pere Ramí­rez i Molas, *La poesia d'Ausiàs March. Anàlisi textual, cronologia i elements filosòfics*. Privatdruck der J.R. Geigy a. G., Basilea, 1970.

M. de Riquer, Ausias March, dins M. de Riquer– A. Comas– J. Molas, *Història de la literatura catalana*. Editorial Ariel, Barcelona, 1984, vol. 3, pàgs. 145–241.

Joan Rubió i Balaguer, Ausiàs March, *dins Història de la literatura catalana*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya–Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat, 1984, vol. 1, pàgs. 328–342.

LA LLENGUA

Igual que passa quan es comença la lectura del *Tirant lo Blanc*, el fet d'endinsar-se en els versos d'Ausiàs March presenta d'entrada alguns entrebancs al lector neòfit en literatura medieval. No obstant, l'habitució a la llengua del segle XV resulta, fet i fet, molt menys difícil que no sembla a primera vista.

Per la lectura dels poemes amb major seguretat, es poden tenir en compte algunes indicacions generals sobre la llengua que fa servir March.

Deixant de banda les paraules i expressions arcaïques més en desús, el lector en trobarà d'altres que coneix de la llengua moderna o que, si més no, li sonaran, per proximitat morfològica (*endeny* per *indignació*, *enseny* per *ensenyament*, *ergull* per *orgull*; *lla* per *allà*), i que, tanmateix, li poden provocar alguna estranyesa. Convé tenir present, també, que l'amor és, la majoria de vegades que apareix en el text de March, una paraula de gènere femení, i que l'adjectiu *amable* és utilitzat en general no en sentit passiu (que pot ser estimat o és digne d'estimació) sinó actiu (que estima).

Hi ha paraules que tenen sentits diferents dels d'avui en dia, o que estan utilitzades en una accepció que avui és menys corrent. És el cas de passió o passonat, que en March es refereixen primordialment al patiment i al dolor més que no pas a l'emocionament o l'apassionament moderns; de *brut*, més corrent avui en dia com a no net que com a irracional, brutal, bestial; *poc* amb el sentit de petit; *sobirà* com a superior, alt; *sobrat* com a superat; *guardar* significat esguardar, contemplar, *deport* amb el sentit d'esbarjo o diversió; *veu* com a vegada; *sabents* amb el sentit de savis, *esforçar* amb el d'augmentar, *sí* com a així; *egual* (igual) o *cominal* (comunal) volent dir just, equànim; *cuidar* com a pensar, etc.

Els diversos temps i persones verbals utilitzats també presenten sovint formes arcaïques a les quals és fàcil acostumar-se. Es tracta, en molts casos, de primeres persones del present d'indicatiu: *só* o *són* per *sóc*, *cost* per *costo*, *deman* per *demano*, *trop* per *trobo*, *esforç* per *esforço*, *pas* per *passo*, *lluny* per *allunyo*, *defuig* per *defujo*, etc.

També els imperatius, relativament freqüents en la poesia de March, plantegen alguna peculiaritat (per exemple, *creeu* per *creieu*, *veeu* per *veieu*), sobretot pel fet que els pronoms personals que els acompanyen, que avui en dia són àtons, a vegades apareixen anteposats i són tòpics (*te farta* per *farta't*, *me abunda* per *abunda'm*; *me tira* per *tira'm*). Es dona també el cas que en la tercera persona del singular del present de subjuntiu s'omet la terminació (*cur* per *curi*; *don* per *doni*) i és corrent fon per fou en el pretèrit perfet simple.

Un dels fenòmens que poden despistar més és la utilització, estranya al lector contemporani, de complements verbals acompanyant un participi de present en funció de subordinada de relatiu: (creieu) al *canviant* de punt en punt color (=creieu al *que canvia*); mos dits *mostrants* pensa torbada (=els meus dits *que mostren*); veig a vós *bastant* mos mals delir (=us veig a vós *que basteu* per eliminar els meus mals); los sants *sentints* la llum divina (=els sants *que senten* la llum divina); perills *vinents* (=perills *que vénen*).

Pel que fa a les conjuncions, és important indicar la funció variable de com, que pot tenir valor comparatiu, temporal (=quan) o casual (=perquè); i de *pus* i *puix*, que funcionen bé com a conjuncions casuales (=puix,

perquè), bé com a adverbis temporals (=després).

CICLES DINS LA POESIA D'AUSIÀS MARCH

Plena de seny i llir entre cards

Un terç llarg dels poemes de March, majoritàriament els escrits en els primers anys de la seva carrera literària, són cançons d'amor que prenen com a punt de partida la forma (cinc estrofes de vuit versos decasíl·labs amb tornada de quatre) i els motius principals de la tradició tardotrobadoresca imperant a la corona d'Aragó cap a l'any 1400. Aquests poemes solen tenir, en el primer hemistiqui del primer vers de la tornada, un senyal o divisa que és el pseudònim que encobreix una dona o dones de les quals no en sabem res. El primer senyal utilitzat per March és Plena de Seny, i més endavant l'alternarà amb un altre, Llir entre cards. No s'ha aconseguit establir de manera evident una diferenciació clara i precisa entre les poesies de cada senyal, ni per la temàtica tractada ni per la molt remota possible identificació o caracterització de la personalitat femenina que puguin encobrir. Hem de tenir en compte que si a l'origen, en l'àmbit feudal de les corts on es va desenvolupar la poesia cortesana, el senyal tenia la funció d'ocultar el nom de la dama amb qui el trobador mantenia una relació adúltera, a la València del segle XV on escriu March, el context sociològic és totalment diferent i el senyal té molt de pervivència fossilitzada d'una tradició poètica secular.

L'amor foll

A mesura que avança, March va transformant la seva obra més i més i es va desentrellant dels trets més caducs i decrepits de la tradició jocfloralesca. Camí de la maduresa, l'experiència de l'amor es va rellevant com a enganyosa i insoluble, angoixosa i insatisfactòria, sobretot en termes de moral. Un índex d'aquesta evolució ens el dona la substitució progressiva dels senyals que són pseudònims femenins per apòstrofs fixos (Oh folla amor, Amor, amor) adreçats directament al causant del desgavell existencial del jo poètic.

Què és l'amor

Juntament amb la descripció acurada, variada i vigorosa de l'experiència personal de l'amor que viu el jo poètic, algunes poesies de March tracten amb extensió i amb vocació didàctica i teòrica la seva concepció de l'amor, una activitat que involucra tant el cos com l'esperit.

Cants de maduresa

El desencany de l'amor, l'experiència de la mort de la dona estimada i el sentiment profund de pecat i de desconcert omplen la majoria de les poesies de maduresa de March. L'últim senyal utilitzat pel poeta (Mon darrer bé) és prou il·lustratiu d'aquest pas del temps implacable. En els últims poemes desapareix sovint la tornada i el senyal, i, quan n'hi ha, es tracta d'innovacions religioses que ja tenen poc a veure amb els pseudònims femenins originals.

Adéu a l'amor

El punt final de la trajectòria poètica d'Ausiàs March és el retrat d'un home vell que confessa haver-se lliurat a l'amor de les dones i que recapitula, en darrera instància, per dir què n'ha tret, d'aquesta experiència.

A més d'aquesta poesia de temàtica amorosa, cal esmentar els Cants de Mort, el Cant Espiritual, els poemes morals i escolàstics i els de circumstàncies.

COMENTARI DE POEMES

Quins tan segurs consells vas encercant

¿Quins tan segurs consells vas encercant,
cor malastruc, enfastijat de viure?
Amic de plor e desamic de riure,
¿com soferràs los mals qui et són davant?
Acuita't, doncs, a la mort, qui t'espera
e per tos mals te allongues los jorns:
aitant és lluny ton delitós sojorns
com vols fugir a la mort falaguera.
Braços uberts és eixida a carrera,
plorant sos ulls per sobres de gran goig.
Melodiós cantar de sa veu oig
dient: "Amic, ix de casa estrangera!
En delit prenc donar-te ma favor,
que per null temps home nat l'ha sentida
car jo defuig a tot home que em crida,
prenent aquell qui fuig de ma rigor."
Ab ulls plorant e cara de terror,
cabells rompent ab grans udulaments,
la vida em vol donar heretaments
e d'aquests dons vol que sia senyor,
cridant ab veu horrible i dolorosa
tal com la mort crida el benaurat,
car, si l'hom és a mals aparellat,
la veu de mort li és melodiosa.
Bé em meravell com és tan orgullosa
la voluntat de cascun amador!

No demanant a mi qui és amor,
en mi sabran sa força dolorosa.
Tots, maldient, sacramentejaren
que mai amor los tindrà en son poder
e, si els recont l'acolorat plaer,
lo temps perdut, sospirant, maldiran.
Null hom conec, o dona, a mon semblant,
que, dolorit per amor, faça plànyer:
jo son aquell de qui es deu hom complànyer,
car, de mon cor, la sang se'n va llonyant.
Per gran tristor que li és acostada,
seca's tot jorn l'humit qui em sosté vida
e la tristor contra mi és ardidada
e, en mon socors, mà no s'hi troba armada.
Llir entre cards, l'hora sent acostada
que civilment és ma vida finida:
puix que del tot ma esperança és fugida,
ma arma roman en aquest món damnada.

Dintre de la situació tòpica de l'enamorat malalt d'amor, un dels motius principals, quan aquesta passió és portada a l'extrem, és de la mort per amor, és a dir, la presentació de la mort com a únic final possible d'una experiència hiperbòlicament dolorosa i que no s'arriba a resoldre mai a causa de la ignorància o rebuig que la dama mostra envers l'enamorat. Aquest tema ocupa, amb una intensitat plena i molt gràfica, les preguntes retòriques i l'al·legoria de les tres primeres estrofes. La personificació del cor de l'enamorat, d'una banda, i la de la mort, de l'altra, tenen un paper fonamental en l'arrancada del poema. En realitat, el cor apareix aquí sota la figura d'una sinècdoke del mateix jo poètic que li parla. Aquestes personificacions es desenvolupen, a més, a través d'antítesis i contrastos (per exemple, als versos 3, 10 i 15–16) i de l'al·legoria, en què la vida i la mort competeixen per mirar de seduir l'enamorat. A més a més, les preguntes que obren el poema, expressades vehementment amb una apòstrofe al cor, són, de fet, retòriques perquè no busquen tant una resposta ja sabuda prèviament com, sobretot, subratllar les accions que descriuen (no hi ha segurs consells possibles en l'amor, els seus mals són insuportables).

En aquesta situació límit, el jo poètic dreça i reclama, a les dues estrofes següents, la seva condició de màxima i superior encarnació humana de l'enamorat en pena: els que es pensen que estimen de debò canviaran de parer quan coneixeran els podereosos efectes que l'amor ha causat en ell, uns efectes tan visibles i palesos que

no caldrà que li preguntin què és amor. Sense esperança de correspost per la dona a qui estima, l'enamorat viu a la terra la condemnaió infernal i s'acosta a la mort, en un estat de decandiment físic descrit de manera precisa, segons les concepcions fisiològiques corrents a l'època: la tristesa provoca l'assecamment de l'humit radical (l'humor bàsic que manté l'escalor del cos i que, per tant, sosté la vida) i allunya la sang del cor amb el mateix efecte moral.

Colguen les gents ab alegria festes

Colguen les gents ab alegria festes,
lloant a Déu, entremesclant deportes,
places, carrers e delitables horts
sien cercats ab recont de grans gestes,
e vaja jo los sepulcres cercant,
interrogant ànimes infernades,
e respondran, car no són companyades
d'altre que mi en son contínuu plant.
Cascú requer e vol a son semblant,
per ço no em plau la pràctica dels vius
d'imaginar mon estat són esquius,
sí com d'hom mort de mi prenen espant.
Lo rei xiprè, presoner d'un heretge,
en mon esguard no és malaurat,
car ço que vull no serà mai finat,
de mon desig no em porà guarir metge.
Cell Teixion qui el buit el menja el fetge
e per tots temps brota la carn de nou
e en son menjar aquell ocell mai clou,
pus fort dolor d'aquesta em té lo setge,
car és un verm qui romp la mia pensa,
altre, lo cor, qui mai cessen de rompre,

e llur treball no es porà enterrompre
sinó ab çó que d'haver se defensa.
E, si la mort no em dugués tal ofensa:
fer mi absent d'una tan plasent vista,
no li graesc que de terra no vista
lo meu cos nuu, qui de plaer no pensa
de perdre pus que lo imaginar
los meus desigs no poder-se complir,
e, si em cové mon derrer jorn finir,
seran donats térmens a ben amar.
E, si en lo cel Déu me vol allogar,
part veure a Ell, per complir mon delit
serà mester que em sia dellai dit
que d'esta mort vos ha plagut plorar,
penedint vós com per poca mercè
mor l'ignocent e per amar-vos martre,
cell qui lo cos de l'arma vol departre
si ferm cregués que us dolríeu de se.
Llir entre cards, vós sabeu e jo sé
que es pot bé fer hom morir per amor:
creure de mi que só en tal dolor,
no fareu molt que hi doneu plena fe.

La relació simbòlica de la mort amb l'amor extrem és represa aquí en la imatge inicial, on el jo poètic ens és presentat com un mort en vida, esquivant l'alegria dels vius i buscant als cementiris la companyia de les ànimes condemnades dels morts. Si al poema anterior declarava que cap home o dona eren semblants a ell, ara els ha trobat per fi entre els morts, ja que els vius són incapaços d'imaginar el seu estat actual. Aquest to macabre dels dotze primers versos ha colpit poderosament els lectors moderns de March, que hi han vist en ocasions un precedent de la delectació morbosa en la mort d'alguns autors romàntics del segle XIX. En realitat, i deixant de banda la funció retòrica de la imatge de la mort en vida (es tracta de despertar la mercè i la compassió de Llir entre cards), no s'ha d'oblidar que la presència de la mort i de l'Altre Món en la vida

quotidiana i en l'imaginari de l'home medieval era del tot natural, i la seva plasmació en obres poètiques de caràcter al·legòric no resultava estranya en una societat profundament teocèntrica.

A partir de la meitat de la segona estrofa, un parell de símls i una metàfora expliquen per què l'enamorat no té un lloc entre els vius: el seu desig no té curació possible perquè no trobarà mai satisfacció. Per això, el seu dolor, brutal i inhumà, és superior al del rei cristià de Xipre, Joan II, fet presoner arran del saqueig de l'illa mediterrània per les tropes del soldà d'Egipte (aquest captiveri, que va durar nou mesos i mig, permet datar el poema de March pels volts de 1426–1427), o al de Tici, el gegant mitològic a qui un voltor menja permanentment el fetge, que, un cop devorat, torna a créixer a cada nova fase de la lluna. El dolor del jo poètic és més gran que el de Joan i Tici, perquè és com si com un cuc li rosegués el pensament i un altre el cor, interminablement, vist que no arribarà a obtenir mai l'amor de la dona.

A la quarta i la cinquena estrofes, en haver-se adonat que, de fet, la mort no és cap solució perquè significa l'allunyament de la visió tan desitjada, el jo poètic afirma que l'únic plaer que hi trobaria és que deixaria d'imaginar que els seus desigs podran ser satisfets mai. Naturalment, aquesta claudicació, la mort de l'enamorat, significaria la desaparició sobre la terra del bon amor (seran donats térmens a ben amar), que ell representava de manera única i excel·lent, segons hem vist al poema anterior. Aquest orgull hiperbòlic arriba fins a l'extrem de condicionar la seva ascensió al cel: caldrà que allà li diguin que la dona sense mercè ha plorat la mort d'ell, màrtir (martre) d'amor, i se n'ha penedit.

La tornada, sense tremendismes ni hipèrboles, resumeix no obstant el tema central (es pot bé fer hom morir per amor), i el jo poètic li demana a Llir entre cards que cregui amb plena fe el dolor que ell pateix per causa d'ella.

Fantasant, amor a mi descobre

Fantasant, amor a mi descobre

los grans secrets que als pus subtils amaga

e mon jorn clar als hòmens és nit fosca

e visc de ço que persones no tasten.

Tant en amor l'esperit meu contempla

que par del tot fora del cos s'aparte,

ca mos desigs no són trobats en home

sinó en tal que la carn punt no el torbe.

Ma carn no sent aquell desig sensible

e l'esperit obres d'amor cobeja:

d'aquell cec foc qui els amadors s'escalfen,

paor no em trop que jo me'n pogués ardre.

Un altre esguard lo meu voler pratica,

quan en amar vós, dona, se contenta,
que no han cells qui amadors se mostren
passionats e contra amor no dignes.
Si fos amor substança raonable
e que es trobàs de senyoria ceptre,
béns guardonant e punint los demèrits,
entre els mellors sols me trobara fènix,
car jo tot sols desempare la mescla
de lleigs desigs qui ab los bons d'embolquen.
Càstic no em cal, puix de assaig no em tempten:
la causa llur en mi és feta nul·la.
Si com los sants sentints la llum divina
la llum del món conegueren per ficta
e, menyspreants la glòria mundana,
puix major part de glòria sentien,
tot enaixí tinc en menyspreu e fàstic
aquells desigs, qui complits, amor minva,
prenint aquells que de l'esperit mouen,
qui no és llassat, ans tot jorn muntiplica.
Sí com, sant Pau, Déu li sostragué l'arma
del cos perquè ves divinals misteris,
car és lo cos de l'esperit lo carçre
e tant com viu ab ell és en tenebres,
així amor l'esperit meu arrapa
e no hi acull la maculada pensa
e per ço sent lo delit que no es cansa

si que ma carn la vera amor no em torba.

Pren-me enaixí com a aquell filosofe
qui, per muntar al bé qui no es pot perdre,
los perdedors llançà en mar profunda,
creent aquells l'enteniment torbassen.

Jo, per muntar al delit perdurable
tant quant ha el món, gros plaer de mi llance,
creent de cert que el gran delit me torba
aquell plaer que en fastig, volant, passa.

Als naturals no par que fer-se pusquen
molts dels secrets que la deitat s'estoja,
que revelats són estats a molts martres
no tan subtils com los ignorants i aptes.

Així primors amor a mi revela
tals que els sabents no basten a comprendre
e, quan ho dic, de mos dits me desmenten,
dant a parer que folles coses parle.

Llir entre cards, lo meu voler se tempra
en ço que null amador sap lo tempre.

Ço fai amor, a qui plau que jo senta
sos grans tresors: sols a mi els manifesta.

La dualitat i el contrast entre cos i esperit és efectiva per mostrar, en una atmosfera de misticisme amorós, els moments –i les imaginacions– més sublims que l'experiència espiritual de l'amor procura al jo poètic. La figura de la dona es difumina aquí pràcticament fins a desaparèixer i, de fet, es tracta d'un poema d'amor de l'amor, ocupat per la desbordant afirmació de la superioritat i la raresa sentimental de qui ens parla, únic coneixedor dels grans tresors de l'amor. En realitat, a pesar dels termes beatífics en què ens descriu ara el seu estat, l'enamorat d'aquest poema no queda gaire lluny del de l'anterior, on el vèiem allunyar-se dels vius per flirtejar amb la mort i amb les ànimes condemnades. Es tracta, de fet, de l'anvers i el revers, de la cara i la creu d'una mateixa experiència d'aïllament i comunicació radicals. Allò que caracteritza l'enamorat en tots aquests poemes és el fet de la seva singularitat excepcional, que fa que no el puguin comprendre (fins al punt que ara diran d'ell que coses folles parle).

La descripció d'aquesta experiència quasi mística ocupa les tres primeres estrofes, que resumeixen la separació profunda entre el jo poètic i la resta dels humans: allò que ell sent com un jorn clar, a la vista dels hòmens no és sinó una nit fosca, perquè ell viu d'allò que les persones no tasten. Però aquest misteri fa que no senti el desig sensible de la carn és, en realitat, més aviat un ideal o, a tot estirar, un sentiment que només arriba en uns moments determinats, amb tota la seva càrrega contradictòria. Fixem-nos que ens el descriu, en la paraula que obre el poema, com un estat relacionat amb el fantasieig, i que diversos trets de l'expressió matisen l'efectivitat o la consistència real d'allò que se'ns està dient: només par (sembla) que l'esperit s'aparti o se separi de cos, i la confirmació del jo poètic com a enamorat fènix, únic, irrepetible, ve a continuació d'una forma de verb de condicional (trobara) i precedida de la restricció d'una subordinada de condicional (Si fos amor substància raonable).

Aquesta mateixa irrealitat impregna les tres estrofes següents, que a través de tres símils igualen l'enamorat a tres figures humanes que han conegut la santedat i el deseiximent de les coses terrenals. La setena estrofa i la tornada conclouen el poema descrivint aquesta misticització de l'amor del jo poètic en termes religiosos que li escauen (deïtat, revelats, revela, martres) i subratllant un cop més la incomprensió i la extraordinarietat del jo poètic: no el poden comprendre ni tan sols els savis (sabents).

Lleixant a part l'estil dels trobadors

Lleixant a part l'estil dels trobadors

qui, per escalf, trespassen veritat

e sostraent mon voler afectat

perquè no em torb, diré el que trop en vós.

Tot mon parlar als qui no us hauran vista

res no valrà, car fe no hi donaran,

e los veents que dins vós no veuran

en creure a mi llur arma serà trista.

L'ull de l'hom pec no ha tan fosca vista

que vostre cos no jutge per gentil;

no el coneix tal com lo qui és subtil:

hoc, la color, mas no sap de la llista.

Quant és del cos menys de participar

ab l'esperit, coneix bé lo grosser:

vostra color i el tall pot bé saber,

mas ja del gest no porà bé parlar.

Tots som grossers en poder explicar

ço que mereix un bell cos e honest:
jóvens gentils, bons sabents, l'han request
e, famejants, los cové endurar.
Lo vostre seny fa ço que altre no basta,
que sap regir la molta subtilea.
En fer tot bé s'adorm vostra perea.
Verge no sou perquè Déu ne volc casta.
Sol per a vós basta la bona pasta
que Déu retenc per fer singulars dones.
Fetes n'assats molt sàvies e bones,
mas compliment dona Teresa el tasta,
havent en si tan gran coneiximent
que res no el fall que tota no es conega:
a l'hom devot sa bellesa encega,
past d'entenents és son enteniment.
Venecians no han lo regiment
tan pacific com vostre seny regeix
subtilitats que l'entendre us nodreix
e del cos bell sens colpa el moviment.
Tan gran delit tot hom entenent ha
e ocupat se troba en vós entendre
que lo desig del cos no es pot estendre
a lleig voler, ans com a mort està.
Llir entre cards, lo meu poder no fa
tant que pogués fer corona invisible.
Meriu-la vós. Car la qui es visible

no es deu posar lla on miracle està.

Sota la forma convencional del gènere poètic de l'elogi (la *laudatio* o lloança) que s'adreça aquí a una dona anomenada explícitament Teresa, aquest celebèrrim poema encaixa perfectament entre els primers de l'obra de March perquè, a part de l'elogi de la bellesa de Teresa, el jo poètic hi canta sobretot les virtuts morals i intel·lectuals d'aquesta dona: el seny subtil, l'exercici del bé, l'autoconeixement ple, el domini de l'enteniment i del cos. I aquestes qualitats són les que guien, almenys en teoria, la voluntat d'estimar de l'enamorat. Dona Teresa constitueix, de fet, la representació ideal, sublimada (no debades la qualifica de miracle a la tornada) de l'esperit semblant en amor que el jo poètic busca, una dona plena de seny, singular i extraordinària com un lliri entre cards.

Indubtablement, l'elogi de Teresa és ultrat i hiperbòlic. Es diu d'ella, per exemple, que Déu va fer servir per crear-la tota la bona pasta destinada a fer singulars dones (versos 25 – 26), o que la manera com el seu seny regeix alhora les subtilitats de l'enteniment i el moviment net i cast (sens culpa) del seu cos és més pacífica o ordenada que el govern de la república de Venècia, considerada en aquella època com un model d'estabilitat política i prosperitat econòmica. Aquest to del poema permet calibrar apropiadament l'abast de la famosa afirmació dels versos inicials: el jo poètic hi diu que en el seu elogi de Teresa s'apartarà de l'estil o manera dels poetes que, abrandats de passió (per escalf), inflen la veritat, i que deixarà de banda, doncs, la torbació que l'amor li provoca en la voluntat (sostraint mon voler afectat / perquè no em torb); però, fet i fet, l'elogi resultant és pràcticament increïble (Tot mon parlar als qui no us hauran vista / res no valdrà) i acaba adornant la dona cantada amb la corona invisible i miraculosa de la santedat. Sembla, doncs, que la protesta inicial de veracitat i de ponderació té principalment una funció retòrica convencional, amb vista a captar la credibilitat i l'atenció oberta de qui escolti o llegeixi el poema.

La dualitat cos / enteniment és l'element bàsic del raonament, ja que l'elogi hiperbòlic de dona Teresa sorgeix del contrast entre la superficialitat de tot el que fa referència al primer i la supremacia extraordinària del segon. Teresa no és un àngel, sinó una dona de carn i ossos (amb descendència, per tant no és verge), i com a tal pot ser apreciada: l'aparença física (vostra color i el tall, un bell cos e honest) la fa gentil i atractiva a la vista de l'home neci i vulgar (l'hom pec, lo grosser). Però cal anar més enllà i veure el seu interior (dins vós): l'honestetat, el seny, la subtileza, la bondat, el coneixement, l'enteniment, la perfecció (compliment), resumits en el gest, essència de la noblesa espiritual, obren en ella el miracle i destrueixen la sensualitat descontrolada, irracional (el lleig voler). Estimar Teresa, doncs, és un delit superior de l'enteniment.

Si com lo taur se'n va fuit pel desert

Sí com lo taur se'n va fuit pel desert

quan és sobrat per son semblant qui el força

ne torna mai fins ha cobrada força

per destruir aquell qui l'ha desert,

tot enaixí em cové llunyar de vós,

car vostre gest mon esforç ha confús:

ne tornaré fins del tot haja fus

la gran paor qui em tol ser delitós.

Aquesta esparsa (poema d'una sola estrofa) concentra en només vuit versos un símil (el toro vençut que fuig al

paratge solitari per resuperar força i tornar quan pugui derrotar el toro que l'ha fet fugir) que il·lustra molt gràficament el destret amorós del jo poètic: el contrast entre el gest de la dona i l'esforç de l'enamorat es resol en la fugida del segon, que no podrà obtenir plaer fins que no hagi destruït la por que el paralitza. El motiu subjacent, com en el poema anterior, és el del silenci tímid que impedeix que l'amant es declari. Interpretant l'actitud de la dona (el gest) com una espècie de refús abans i tot que ell hagi parlat, l'enamorat es queda aclaparat i no troba manera d'esforçar-se per dir el seu amor. La por d'una negativa femenina té un aspecte paralitzador sobre el jo poètic. Una solució, doncs, pot ser allunyar-se de la dona fins que aquest impediment hagi estat superat. Naturalment, el poema no insinua de cap manera com podrà desaparèixer aquesta por exagerada que forma part essencial de la persona de l'enamorat. I és que, com en poemes anteriors, els estats o les solucions que esmenta el poeta se situen en el terreny de la imaginació i l'ideal. No obstant, la vivacitat i intensitat dels fets narratius en aquest breu espai de vuit versos constitueixen una mostra excel·lent del tremp poètic de March.

Veles e vents han mos desigs complir

Veles e vents han mos desigs complir

faent camins dubtosos per la mar.

Mestre i ponent contra d'ells veig armar:

xaloc, llevant, los deuen subvenir,

ab llur amics lo grec e lo migjorn,

fent humils precs al vent tramuntanal

que en son bufar los sia parcial

e que tots cinc complen mon retorn.

Bullirà el mar com la cassola en forn,

mudant color e l'estat natural,

e mostrarà voler tota res mal

que sobre si atur un punt al jorn.

Grans e pocs peixs a recors correran

e cercaran amagatalls secrets:

fugint al mar on són nodrits e fets,

per gran remei en terra eixiran.

Los pelegrins tots ensems votaran

e prometran molts dons de cera fets:

la gran paor traurà al llum los secrets

que al confés descuberts no seran.
E en lo perill no em caureu de l'esment,
ans votaré al Déu qui ens ha lligats
de no minvar mes fermes voluntats
e que tots temps me sereu de present.
Jo tem la mort per no ser-vos absent,
per què amor per mort és anul·lats,
mas jo no creu que mon voler sobrats
pusca esser per tal departiment.
Jo só gelós de vostre escàs voler
que, jo morint, no meta mi en oblit.
Sol est pensar me tol del món delit,
car, nós vivint, no creu se pusca fer:
après ma mort, d'amar perdau poder
e sia tots en ira convertit.
E jo, forçat d'aquest món ser eixit,
tot lo meu mal serà vós no veer.
Oh Déu, ¿per què terme no hi ha en amor,
car prop d'aquell jo em trobara tot sol?
Vostre voler sabera quant me vol,
tement, fiant, de tot l'avenidor!
Jo son aquell pus extrem amador
après d'aquell a qui Déu vida tol:
puix jo son viu, mon cor no mostra dol
tant com la mort, per sa extrema dolor.
A bé o mal d'amor jo só dispost,

mas, per mon fat, fortuna cas no em porta:

tot esvetlat, ab desbarrada porta,

me trobarà faent humil respost.

Jo desig ço que em porà ser gran cost

i aquest esper de molts mals m'aconhorta;

a mi no plau ma vida ser estorta

d'un cas molt fer, qual prec Déu sia tost.

Lladoncs, les gents, no els calrà donar fe

al que amor fora mi obrarà:

lo seu poder en acte es mostrarà

a los meus dits ab los fets provaré.

Amor, de vós, jo en sent més que no en sé,

de què la part pijor me'n romandrà,

e de vós sap lo qui sens vós està:

a joc de daus vos acompararé.

Un dels poemes més famosos de March, en gran part a causa de la impressionant efectivitat poètica de la llarga i intensa imatge de les tres primeres estrofes. La meravella i l'escatologia van de bracet en uns versos memorables que ens presenten l'amor del jo poètic com una navegació incerta (faent camins dubtosos per la mar) en la qual, no obstant, no es pot dubtar de la fermesa i la constància amb què ell estima; la ultrada imaginació de l'enamorat mostra un mar revoltat, bullent, alterat (mudant color e l'estat natural), un mar paorós en què peixos i pelegrins veuen la vida en perill i contra el qual ell, en canvi, alça vigorosament la proclamació d'una amor immutable (En lo perill no em caureu de l'esment). Per tant, l'apocalipsi no deixa de ser sinó un nou truc retòric per fer una fenomenal declaració de fidelitat amorosa.

Després d'aquesta poderosa obertura, el poema confronta dialècticament l'amor que no minva i sempre present del jo poètic amb l'escàs voler que, en canvi, exhibeix la dona. Aquest raonament ocupa les tres estrofes següents, en què se'ns subratlla que la mort no pot destruir el sentiment de l'enamorat, mentre que ell tem que a la dona l'ajudi a oblidar-lo per sempre més. Tot plegat serveix per exaltar un cop més la figura extraordinària del jo poètic: si hi hagués un límit que permetés calibrar quant s'estima, diu, ell seria l'únic que hi quedaria ben a prop, perquè és el pus extrem amador, disposat a tot, a un pas de la mort.

Però, a l'última estrofa, l'home imagina la resolució d'aquest desequilibri, de la incongruència sentimental entre els dos personatges de la història: no vol morir, però, quan inevitablement arribi aquest cas, provocat per la ingratitud i la falta de reconeixement femenins, ell triomfarà públicament i serà reputat per l'enorme enamorat que és. Allò que en vida no havia estat sabut –a causa del proverbial silenci tímid que el paralitzava– es revelarà llavors amb tota plenitud.

Començat amb una prodigiosa imaginació apocalíptica, acabat amb una solució ideal de la història d'amor permanentment insatisfeta, ja es veu que el poema il·lustra de fet la perplexitat i les contradiccions d'un enamorat irresolt i obsedit, tancat en ell mateix, que parla a un vós imaginari que, en realitat, no sembla tenir accés a les seves paraules, un vós femení que amb prou feines acaba d'assolir gaire entitat individual. No és estrany, doncs, que a la tornada el jo poètic, que sembla que no entén ben bé què passa, en comptes d'invocar algun dels senyals femenins habituals (Plena de seny o Llir entre cards), s'adreça directament a l'amor, incomprensible i blasmable però, tanmateix, intensament sentit: Amor, de vós, jo en sent més que no en sé / () / a joc de daus vos acompanyaré.

Així com cell qui es veu prop de la mort

Així com cell qui es veu prop de la mort,
corrent mal temps, perillat en la mar,
e veu lo lloc on se pot restaurar
e no hi ateny per sa malvada sort,
ne pren a me, qui vaig afanyat passant
e veig a vós, bastant mos mals delir:
desesperat de mos desigs complir,
iré pel món vostre orgull recitant.

Els vuit versos d'aquesta cobla esparsa basten per concentrar la ja característica imatge ausiasmarquiana de l'amor com una navegació perillosa. A més, trobem una clara explicitació dels termes de relació d'aquest símil (la dona estimada com a port salvador, el rebuig com a possibilitat d'arribar-hi), juntament amb una altra de les solucions típiques que el jo poètic sol imaginar per combatre la seva desesperant frustració sentimental (la proclamació pública de l'orgull de la dona).

El cant espiritual

Puix que, sens tu, algú a tu no abasta,
dóna'm la mà o pels cabells me lleva:
si no estenc la mia vers la tua,
quasi forçat a tu mateix me tira!
Jo vull anar envers tu a l'encontre:
no sé per què no faç lo que voldria,
puix jo son cert haver voluntat franca
e no sé què aquest voler m'empatxa.
Llevar mi vull e prou m'hi esforce:

ço fa lo pes de mes terribles colpes.
Ans que la mort lo procés a mi cloga,
plàcia't, Déu, puix teu vull ser, que ho vulles.
Fes que ta sang mon cor dur amollesca:
de semblant mal guarí ella molts altres.
Ja lo tardar ta ira em denuncia:
ta pietat no troba en mi què obre.
Tan clarament en lo entendre no peque
com lo voler he carregat de colpa
Ajuda'm, Déu! Mas follament te pregue,
car tu no vals sinó al qui s'ajuda
e, tots aquells qui a tu se apleguen,
no els pots fallir e mosten-ho tos braços.
¿Què faré jo, que no meresc m'ajudes,
car tant com puc conec que no m'esforce?
Perdona mi, si follament te parle:
de passió parteixen mes paraules.
Jo sent paor d'infern, al qual faç via:
girar la vull e no hi disponc mos passos.
Mas jo em record que meritist lo Lladre:
Tant quant hom veu, no hi bastaven ses obres.
Ton espirit lla on li plau espira:
com en per què no sap qui en carn visca.
Ab tot que só mal crestià per obra,
ira no et tinc en de res no t'encolpe.
Jo son tot cert que per tostemps bé obres

es fas tant bé donant mort com la vida.
Tot és igual, quant surt de ta potença,
d'on tinc per foll qui vers tu es vol irèixer.
Amor de mal e de bé ignorança
és la raó que els hòmens no et coneixen.
A tu deman que lo cor m'enfortesques
sí que el voler ab ta voluntat lligue
e, puix que sé que lo món no em profita,
dona'm esforç que del tot l'abandone
e, lo delit que el bon hom de tu gusta,
fes-me'n sentir una poca centilla,
perquè ma carn, qui m'està molt rebel·le,
haga afalac que del tot no em contraste.
Ajuda'm Déu, que sens tu no em puc moure,
perquè el meu cos és més que paralític!
Tant són en mi envellits los mals hàbits
que la virtut al gustar m'és amarga.
Oh Déu, mercè! Revolta'm ma natura,
que mala és per la mia gran culpa,
e, si per mort jo puc rembre ma falta,
esta serà ma dolça penitència.
Jo tem a tu més que no et só amable
e davant tu confés la culpa aquesta:
torbada és la mia esperança
e dintre mi sent terrible baralla.
Jo veig a tu just e misericorde,

veig ton voler, qui sens mèrits gracia:
dónes e tols, de grat, lo do sens mèrits.
¿Qual és tan just, quant més jo, que no tema?
Si, Job lo just, por de Déu l'opremia,
¿què faré jo, que dins les colpes nade?
Com pens, d'infern, que temps no s'hi esmenta,
Illa és mostrat tot quant sentiments temen.
L'arma, qui és contemplar Déu eleta,
en contra aquell blasfemant se rebel·la:
no és en hom de tan gran mal estima.
Doncs, ¿com està, qui vers tal part camina?
Prec-te, Senyor, que la vida m'abreuges,
ans que pejors casos a mi enseguesquen.
En dolor visc faent vida perversa
e tem dellà la mort tostemps llonga.
Doncs, mal deçà e dellà mal sens terme!
Pren-me al punt que millor en mi trobes.
Lo detardar no sé a què em servesca:
no té repòs lo qui té fer viatge.
Jo em dolc peruè tant com vull no em puc dolre
de l'infinit damnatge, lo qual dubte,
e, tal dolor, no la recull natura
ne es pot asmar e menys sentir pot l'home.
E, doncs, açò sembla a mi flaca excusa
com de mon dan tant com és no m'espante
si, el cel denant, no li dó basta estima.

Fretura pas de por e d'esperança!
Per bé que tu irascible t'amostres,
ço és defalt de nostra ignorança:
lo teu voler tostemps guarda clemença,
ton semblant mal és bé inestimable.
Perdona'm, Déu, si t'he donada colpa,
car jo confés ésser aquell culpable:
ab ull de carn he fets los teus judicis.
Vulles dar llum a la vista de l'arma!
Lo meu voler al teu és molt contrari
e em só enemic pensant-me amic ésser.
Ajuda'm, Déu, puix me veus en tal pressa!
Jo em desesper, si los mèrits meus guardes.
Jo m'enuig molt la vida com allongue
e dubte molt que aquella fenesca.
En dolor visc, car mon desig no es ferma
e ja en mi alterat és l'arbitre.
Tu ets la fi on totes fins termenen
e no és fi si en tu no termena.
Tu ets lo bé on tot altre es mesura
e no es bo qui a tu, Déu, no sembla.
Al qui et complau, tu aquell déu nomenes:
per tu semblar, major grau d'home el munes.
D'on és gran dret, del qui plau al diable,
prenga lo nom d'aquell ab qui es conforma!
Alguna fi en aquest mon se troba

no és vera fi, puix que no fa l'home fèlix:

és lo començ per on altra s'acaba,

segon lo córs que entendre pot un home.

Los filosofes qui aquella posaren

en si mateix són éssers vists discordes:

senyal és cert que en veritat no es funda.

Per consegüent a l'home no contenta.

Bona per si no fon la llei judaica:

en paradís per ella no s'entrava,

mas tant com fon començ d'aquesta nostra,

de què es pot dir d'aquestes dues una

Així, la fi de tot en tot humana

no da repòs a l'apetit o terme,

mas tan poc l'hom sens ells no ha altra:

sent Joan fon senyalant lo Messies.

No té repòs qui nulla altra fi guarda,

car en res àls lo voler no reposa:

ço sent cascú, e no hi cal subtileza,

que fora tu lo voler no s'atura.

Sí com los rius a la mar tots acorren,

així les fins totes a tu se n'entren.

Puix te conec, esforça'm que jo t'ame:

vença l'amor a la por que jo et porte.

E, si amor tant com vull no m'entra,

creixme la por, sí que tement no peque,

car, no pecant, jo perdré aquells hàbits

que són estats per què no t'am la causa.
Muiren aquells qui de tu m'apartaren,
puix m'han mig mort e em tolen que no visca.
Oh, Senyor, Déu, fes que la vida em llargue,
Puix m'apar que envers tu jo m'acoste!
¿Qui em mostrarà davant tu fer excusa,
quan hauré dar mon mal ordenat compte?
Tu m'has donat disposició recta
e jo he fet del regle falç molt corba.
Dreçar la vull, mas he mester ta ajuda.
Ajuda'm, Déu, car ma força és flaca!
Desig saber què de mi predestines:
a tu és present i a mi causa venible.
No et prec que em dons sanitat de persona
en béns alguns de natura i fortuna,
mas solament que a tu, Déu, sols ame,
car jo só cert que el major bé s'hi causa.
Per consegüent, delectació alta,
ja no la sent per no dispost sentir-la,
mas, per saber, un home grosser jutja
que el major bé sus tots és delitable.
¿Qual serà el jorn que la mort jo no tema?
E serà quan de ta amor jo m'inflame.
E no es pot fer sens menyspreu de la vida:
e que, per tu, aquella jo meysprea!
Lladoncs seran jus mi totes les coses

que de present me veig sobre los muscles:
lo qui no tem del fort lleó les ungles
molt menys tembrà lo fibló de la vespa.
Prec-te, Senyor, que em faces insensible
e que en null temps alguns delits jo senta,
no solament los lleigs qui et vénen contra,
mas tots aquells qui indiferents se troben.
Açò desig perquè sol en tu pense
e pusca haver la via que en tu es dreça.
Fes-ho, Senyor, e, si per temps me'n torne,
haja per cert trobar ta aurella sorda!
Tol-me dolor com me veig perdre el segle,
car, mentre em dolc, tant com vull jo no t'ame
e vull-ho fer, mas l'hàbit me contrasta:
en temps passat me carreguí la culpa.
Tant te cost jo com molts qui no et serviren
e tu els has fet no menys que jo et demane,
per què et suplic que dins lo cor tu m'entres,
puix est entrat en pus abominable.
Catòlic só, mas la fe no m'escalfa
que la fredor lenta dels senys apague,
car jo lleix so que mos sentiments senten
e paradís crec per fe i raó jutge.
Aquella part de l'esperit és prompta,
mas, la dels senys, rossegant la m'acoste.
Doncs tu, Senyor, al foc de fe m'acorre,

tant, que la part que em porta fred abrase.

Tu creïst me perquè l'ànima salve
e pot-se fer de mi saps lo contrari.

Si és així, ¿per què, doncs, me creaves,
puix fon en tu lo saber infal·lible?

Torna a no res, jo et suplic, lo meu ésser,
car més val que tostemps l'escur càrcer!

Jo crec a tu com volguist dir de Judes
que el fóra bo no fos nat al món home.

Per mi, segur havent rebut el baptisme,
no fos tornat als braços de la vida,
mas a la mort hagués retut lo deute,
e de present jo no viuria en dubte!

Major dolor d'infern los hòmens senten
que los delits del paraís no jutgen:
lo mal sentit és d'aquell altre exemple
e paradís sens lo sentir se jutja.

Dóna'm esforç que prenga de mi venja:
jo em trop ofès contra tu ab gran culpa,
e, si no hi bast, tu de ma carn te farta,
ab que no em tocs l'esperit, que a tu sembla.

E, sobretot, ma fe que no vacil·le
e no tremol la mia esperança:
no em fallirà caritat, elles fermes,
e de la carn, si et suplic, no me n'oges.

Oh, quan serà que regaré les galtes

d'aigua de plor ab les llàgremes dolces!

Contricció és clau que el cel tancat nos obre.

D'atricció parteixen les amargues,

perquè en temor més que amor se funden.

Mas, tals quals són, d'aquestes me abunda,

puix són camí e via per les altres.

Sembla que, segons l'ordre en què apareixen els poemes als cançoners més fiables, Ausiàs March escrigué el seu Cant Espiritual després d'haver escrit el seus Cants de Mort. Segons Ferraté, March hauria escrit els seus Cants de Mort després del traspàs de la seva primera muller Isabel Martorell, i el Cant Espiritual un cop ja casat amb Joana Escorna. El que és clar és que podem incloure el poema en la segona època de l'obra del poeta, on predomina el to moral i el to confidencial.

El Cant Espiritual és, en definitiva, el clam fet a Déu d'un home ja gran, que ha viscut sempre centrat en ell mateix –com ens demostra la presència constant i explícita al llarg de tota la seva obra del pronom de primera persona i que davant la proximitat de la mort, de la seva pròpia mort, té por de ser condemnat per aquell a qui, si bé sempre ha considerat jutge, sovint s'ha dirigit en un to desafiant.

El pecat, la falta d'Ausiàs March, ha estat tancar-se en ell mateix, donar tanta preponderància al jo poètic, el fer d'ell mateix centre de totes les coses. I s'ha oblidat d'estimar Déu.

S'ha donat molta importància al fet que la dona, en Ausiàs March, fos un ésser real i no un ésser idealitzat a l'estil dels trobadors o dels italians del Dolce stil nuovo i hom s'ha aprofitat d'aquest fet per afirmar que el gran pecat d'Ausiàs March és el de la carn. S'ha de tenir en compte, però –malgrat que en alguns moments del mateix Cant Espiritual sembla que el poeta insinui el contrari i malgrat el cicle Oh, Foll'amor–, que el que realment l'atreu de la dona és el gest i l'enteniment. I és en aquest sentit que supera del tot els seus predecessors.

Aquest fet, l'admiració pel gest i per l'enteniment permet afirmar que no és el pecat de la carn el que té el poeta allunyat de Déu, sinó que el seu problema real és la incapacitat de sortir d'ell mateix (versos 49–50) i ja que és incapaç d'estimar ningú que no sigui ell mateix, només veu com a darrera possibilitat que Déu li creixi la por per no pecar.

APÈNDIX

Fragments de *Vigència d'Ausiàs March*, pròleg de l'**Antologia poètica d'Ausiàs March**, de Joan Fuster.

(...)Si una poesia lírica pot ser qualificada de mínimament lírica –segons l'accepció etimològica d'aquest darrer mot–, aqueixa poesia és, sens dubte, la d'Ausiàs March: a penes és cant, en efecte. La violència sintàctica, el desdeny de qualsevol mol.lície musical, la incapacitat d'articular la frase en un fluir amistós, li donen una configuració esquerpa i enrarida. () Ausiàs lluita materialment amb el vers i amb la rima que li imposava la tradició local, sense reeixir-hi mai; quan utilitza el vers lliure –els estramps–, en canvi, la seva expressió es fa més natural i pren una allure, fins i tot gramaticalment, ben desembarassada.()

Fatigós i fort, aspre i subtil, és el llenguatge –l'estil– d'Ausiàs March, i no podia ser altrament. Era l'única manera possible en què la seva experiència arriba a comunicar-se amb un màxim d'eficàcia. Poeta de l'amor sobretot, per a ell l'amor era, al mateix temps, idea, conducta i passió, i la seva poesia es fa vehicle

successivament de cavil·lacions teorètiques, d'anàlisis introspectives, de confidències tremoloses. (...)

Ausiàs no posseeix el do de la paraula musical, de la forma graciosa, de l'abundància decorativa, però sí el de la intensitat, el de la síntesi roent i resolutòria.() Llegendat Ausiàs March ens sobta ara i adés la troballa d'uns quants mots meravellosament eficients: una mera frase, un enunciat, una exclamació, un apòstrofe, que en la seva brevetat resulten d'una esplèndida agudesia.()

Ausiàs estava convençut de ser un amador excepcional. Car segur só dels ben enamorat... Ho repeteix en tots els tons i de totes les maneres que sap. Amor –amb majúscula, personificat– l'ha preferit entre els altres homes, li desvela els seus secrets, li atorga la seva passió exasperada.()

Ausiàs pensa l'amor, i el pensa damunt la sinopsi de l'ètica escolàstica, calculada sobre la idea de bé. Si, entre els béns proposats a l'home, només els que es fonamenten en la seva part immortal són duradors i veritables béns, origen del plaer que no defrauda, també l'amor –un bé d'aparença suprema– serà durador i veritable quan s'haurà després de la misèria sensual i dels seus plaers efímers i solament arrelat en l'esperit de l'enamorat. L'amor perfecte, doncs, fóra un amor exclusivament intel·lectual.()

Home de carn frenètica, amic dels seus sentits, dòcil a les avinenteses propícies, com sabem per la seva biografia, Ausiàs March no reunia les millors condicions per aconseguir aqueixa beatitud eròtica. Les seves constants recaigudes en allò que en diu la folla Amor, en la luxúria declarada, són objecte de lamentació, de colèric penediment, en els versos d'Ausiàs.() S'humanitza, justament, quan es reconeix fracassat o fracassable. Tot i que encara ens sembla molt literari, l'amor segons Ausiàs March, ens ho sembla prou menys que no pas l'amor dels trobadors i l'amor del dolce stil nuovo.()

Ben mirat, la dona estimada no és mai, en March, una imatge espectral més o menys idolitzada. El poeta, malgrat els moments d'ençegament candorós, no oblida que projecta el seu amor sobre una criatura real.() Perquè el seu amor fos totalment perfecte, no sols caldria que ell estigués disposat a totes les renúncies sensuais, sinó que ho estigués també la seva amada: a la coincidència dels afectes hauria d'unir-se aquesta altra coincidència en la qualitat dels afectes.()

No es pot deduir de la lectura dels seus poemes que Ausiàs March fos gaire afortunat en les seves pretensions. El seu amor es frustra sempre per manca d'una resposta adient o per les pròpies claudicacions carnals. Únicament en la mort –en la mort de la dama, és clar– se li ofereix una perspectiva consoladora.()

La mort ha convertit la dona en l'esperit simple que el poeta volia amar. Ausiàs escriu uns quants poemes suggerits per aquesta nova situació amatòria.() March introdueix en la seva poesia unes altres inquietuds: la preocupació per la sort ultraterrenal de la dama. Molt seriosament, s'interroga si la seva ànima serà al cel, al purgatori o a l'infern, i amb una compunció inesperada prega perquè sigui salvada. En els Cants de Mort –XCII a XCVII– l'ardent patetisme d'Ausiàs troba accents d'una nova grandesa.()

La timidesa de l'enamorat davant la dama, la barreja de dolor i de plaer que comporten les incidències de l'amor, els excitants de l'esperança, l'absència, el record del temps feliç ja esfumat, el desviament de l'amada, la fermesa de l'afecte, les mil pors de tot amador, i tants i tants d'altres temes secundaris, s'entrecreuen ells amb ells i amb l'argument bàsic que acabo de resumir. Un a un, per separat, aquests motius poètics potser arribarien a semblar–nos insignificants: en la magna estructura de l'obra ausiasmarquiana, però, rendeixen un admirable profit en proporcionar–li espessor i continuïtat entre els punts fonamentals.()

UN CANVI EN LA DATA DE NAIXEMENT D'AUSIÀS MARCH

Nosaltres hem conservat la data original del naixement d'Ausiàs March que diuen els llibres, però un estudi recent de Jaume Chiner permet afirmar que el poeta va néixer el 1400 i no el 1937, com sempre s'havia dit. Aquesta informació l'hem tret d'un article del diari Avui del dia 14 de novembre d'aquest any. L'article diu:

Una simple dada esmentada en una acta notarial, sense ànim de passar a la història, pot canviar avui la historiografia de la literatura catalana. Pere March va decidir el 8 de gener de 1409 emancipar el seu fill Ausiàs. Va acudir al Justícia de Gandia, una mena de secretari municipal dels nostres dies. Posant com a testimoni el duc de la ciutat i amb el seu fill present, va estampar la seva signatura sota la frase que avui dóna llum a l'edat que tenia aleshores Ausiàs: Maioris octo annorum minorisque novem annorum (major de vuit anys, menor de nou anys). El document, de dues pàgines, repeteix almenys en dues ocasions la mateixa fórmula, no estranya a les escasses partides de baptisme d'aquella època.

Aquesta convenció serveix a Jaume Chiner per fixar que la data de naixement d'Ausiàs March queda determinada entre el 8 de gener de 1400 i el 7 de gener de 1401. Una nova dada, en una altra part del document, confirma aquesta deducció: In etate novem annorum paratum plus vel minus (prop dels nou anys). Chiner creu més probable que l'aniversari se situï en el 1400 que en els set primers dies de l'any següent.

El document d'emancipació va acompanyat d'una donació intervius, per la qual Pere March deixa en herència al seu fill els llocs de Pardines, l'heretat de Verniça i les Jovades de Na Mria, el que es coneix com el senyoriu de Beniarjó. Pere March es reserva d'usdefruit del senyoriu mentre visqui, i, tal com deixa escrit, si Ausiàs no l'emprenya massa en el que li queda de vida.

Jaume Chiner prefereix reservar-se de moment el nom de l'arxiu on ha fet aquesta troballa. Però l'investigador assegura que a la biografia de March que es presentarà el 17 de desembre al Consell Valencià de Cultura es remet a la documentació de cadascuna de les dades. Ningú no dubta de la versemblança de la investigació.

BIBLIOGRAFIA

- de RIQUER – A. COMAS. *Història de la literatura catalana* (vol. 2), Ed. Ariel, Col. Clàssics catalans, Barcelona, 1980.

DILLA, Xavier. *Guia de lectura d'Ausiàs March*. Ed. Les Naus d'Empúries, Col. Sèrie general, Barcelona, 1997

Nova Enciclopèdia Temàtica Planeta (vol 11). Ed Planeta, Barcelona, 1991.

Gran Enciclopèdia Catalana (vol. 9). Barcelona, 1976.

INTERNET. Webs: <http://traci.uji.es/fuster/Vigencia...html> <http://www.ctv.es/valencia/>

CHAVARRIA, Joan; DOLÇ, Jordi; PONT, Màrius. *Ausiàs March, el poeta de l'amor*. Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Seminari El gust per la lectura, Barcelona, 1996.